

OVERWINTERENDE GROTE STERNS *STERNA SANDVICENSIS* IN NEDERLAND

Wintering Sandwich Terns *Sterna sandvicensis* in The Netherlands

G. L. OUWENEEL

INLEIDING

Na een tweetal waarnemingen van een Grote Stern *Sterna sandvicensis* in het Brouwershavense Gat, provincie Zeeland, in de winter 1972-1973 (Ouweneel 1973) en enkele waarnemingen van maximaal 3 Grote Sterns ter plaatse de daaropvolgende winter (Ouweneel 1974), werden in de winter 1974-1975 bij nagenoeg alle bezoeken aan deze plaats Grote Sterns waargenomen. Gezien het feit dat de soort vanaf december tot in maart, aansluitend op de voorjaarsstrek, in het Brouwershavense Gat aanwezig was, kon, aangenomen dat het steeds dezelfde vogels betrof, tot de slotsom worden gekomen dat de Grote Stern ter plaatse in 1974-1975 overwinterde.

TERREIN EN METHODE

Beschrijving waarnemingsgebied

Met de in 1971 voltooide Brouwersdam werd de verbinding tussen de Grevelingen en de Noordzee verbroken (Fig. 1). Het damtracé loopt vanaf de Punt van Goeree, door het Brouwershavense Gat naar Schouwen, dat wordt bereikt enkele honderden meters ten westen van het dorpje Scharendijke. Ten oosten van de Brouwersdam ligt de nu getijloze, maar nog zoute Grevelingen. Ten westen presenteert zich een grote baai, gevormd door de noordkust van Schouwen, de Brouwersdam en de zuidpunt van Goeree. Zowel binnen- als buitengaats liggen enkele platen. Binnen ligt o.a. de Hom-

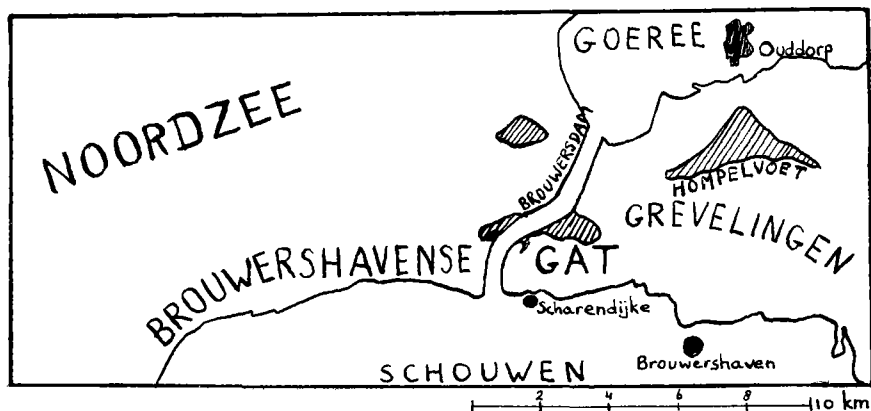

Fig. 1. Het Brouwershavense Gat.
Fig. 1. Het Brouwershavense Gat.

pelvoet welke een, de laatste jaren weer gestaag groeiende, kolonie Grote Sterns herbergt (Beyersbergen 1975). Een functie vervult ook een kleine, onmiddellijk ten oosten van Scharendijke gelegen inlaag. Direct gesitueerd aan de binnenvoet van de waterkering, vormden de smalle strookjes grasland die deze inlaag aan twee zijden begrenzen, een rustplaats voor de overwinterende Grote Sterns. Ook in 1973-1974 werden de sterns hier rustend gezien.

W a a r n e m i n g e n i n 1974-1975

De volgende waarnemingen werden in of nabij het Brouwershavense Gat gedaan:

27 december 1974: 1 ex. Brouwersdam zeezijde (V. d. Meyden, Ouweneel, Preesman)

1 januari 1975: 1 ex. Brouwersdam zeezijde (Van Haperen schr. med.)

11 januari 1975: 1 ex. Brouwersdam zeezijde en binnenzijde (Ouweneel)

18 januari 1975: 4 exx. Brouwersdam zeezijde en binnenzijde (Ouweneel)

26 januari 1975: 2 exx. Brouwersdam zeezijde en binnenzijde (Ouweneel)

3 februari 1975: 1 ex. Brouwersdam zeezijde (Ouweneel)

15 februari 1975: 3 exx. Scharendijke (Ouweneel)

19 februari 1975: 3 exx. Scharendijke (Draayer, Ouweneel, Taberman)

8 maart 1975: 2 exx. Scharendijke (V. d. Lee, Ouweneel, Preesman)

Voorts zag Van Hasselt op 3 februari 1975 1 Grote Stern boven de Oosterschelde vóór het haventje van Burghsluis (schr. med.) en Rahder nam op 10 februari 1975 1 Grote Stern waar op de Scheelhoek, nabij Stellendam op Goeree-Overflakkee (schr. med.). Deze beide laatste waarnemingen komen dus van een andere locatie, zij het ook uit Zuidwest-Nederland en in feite op betrekkelijk geringe afstand van het Brouwershavense Gat.

G e d r a g

Hoewel steeds langs de ca. 7 kilometer lange Brouwersdam werd uitgekeken boven zee naar Grote Sterns, vonden — evenals in de beide voorafgaande seizoenen — de waarnemingen aan de zeezijde alle plaats in de hoek, welke wordt gevormd door de dam en de kust van Schouwen. De observaties bij Scharendijke werden gedaan bij de inlaag. Alle waarnemingen werden gedaan binnen een straal van ca. 1 kilometer. Op enkele data konden Grote Sterns langdurig worden gevolgd. Bij de zeewaarnemingen waren óf bij mijn aankomst op de locatie een of meer Grote Sterns in de hoek aanwezig, óf verschenen de vogels na verloop van tijd waarbij zij, dicht onder de kust van Schouwen vliegend en/of jagend, de Brouwersdam vanuit westelijke richting naderden en soms passeerden. Vaak bevonden de sterns zich in gezelschap van Kokmeeuwen *Larus ridibundus* en Stormmeeuwen *Larus canus*. Op 18 januari 1975 werd waargenomen hoe een Kokmeeuw langdurig, zij het niet succesvol, een Grote Stern met prooi, achtervolgde. Opvallend afwijkend van de wijze van voedselzoeken, zoals wij die in het zomerhalfjaar zien, was

het feit dat de sterns vaak zo dicht onder de kust fourageerden. Aangenomen mag worden dat de prooi, waarop werd gejaagd, juist daar voorhanden was. Het exemplaar van 11 januari werd 15 minuten lang waargenomen, steeds vissend op één plek, een tiental meters uit de kust, waarbij stootduikend prooi werd bemachtigd. Op 18 januari werden aanvankelijk 3 Grote Sterns waargenomen die, tezamen met meeuwen, fourageerden in de hoek gevormd door het strand en de dam. De sterns waren daarbij zo dicht onder de kust, dat vaak boven het strand werd gevlogen. De vogels doken vaak maar, zover kon worden waargenomen, werd geen prooi bemachtigd. Later begaven zich 2 sterns naar de binnenzijde van de dam en voegde zich een vierde, vanuit het westen komend exemplaar, bij de vogel die boven de hoek was achtergebleven. De stern van 3 februari vloog gedurende een halfuur over een lengte van ca. 100 meter boven de slechts enkele meters brede zandstrook waarover de golven na de branding uitvloeien. De vogel dook vaak in het uiteraard hier zeer ondiepe water, maar maakte ook regelmatig „schepbewegingen” zoals we Kokmeeuwen en Zwarte Sterns *Chlidonias niger* zien doen. Of de stern gedurende de periode wat heeft bemachtigd kon ik niet vaststellen.

Na 3 februari heb ik, hoewel er wel naar werd uitgekeken, geen Grote Sterns aan de zeezijde gezien. Na deze datum vonden de bezoeken in de namiddag plaats, waarbij steeds Grote Sterns in rust werden waargenomen nabij de inlaag van Scharendijke. Af en toe begaven de sterns zich van hier naar het Brouwershavense Gat binnenzijde; hier verwijderden ze zich uit het gezicht. Nooit heb ik de sterns boven het aan de binnenzijde van de Brouwersdam gelegen water zien jagen. Tijdens het rusten pluimden de vogels zich vaak. Na half-februari gingen de schedels van de tot dat tijdstip zich in volledig winterkleed bevindende vogels, successievelijk meer zwart vertonen. Zeer opvallend was dat de, in het zomerhalfjaar toch zo luidruchtige, vogels nu nooit hun stem gebruikten. Alleen op 19 februari werd een poging tot de roep „kirrik” gehoord.

Trekgegevens

Voous (1960) vermeldt dat de Grote Stern overwintert in tropische en subtropische kustzeeën van de zuidelijke Atlantische Oceaan alsmede, zij het in geringer aantal, aan de Afrikaanse kust van de Indische Oceaan. Deze auteur noemt de Grote Stern misschien overwintenaar in de Middellandse Zee. In de Turkse checklist (Anonymus 1971) staat vermeld, dat de Grote Stern regelmatig overwintert langs de kust van de Zwarte Zee; latere rapporten uit dit land (Anonymus 1972) geven ook winterwaarnemingen van de kust van de Middellandse Zee. Veel gegevens vinden we bij Müller (1959), die in totaal 1336 terugmeldingen van in Europa, incl. de Sovjet-Unie, geringe Grote Sterns bestudeerde en in kaart bracht. Uit dit materiaal blijkt, dat tot 1958 uit de maanden november tot en met februari benoorden Lissabon 5 november- en 2 decembermeldingen en 1 januarimelding bekend waren.

De januarimelding betrof een Britse vogel, die in Normandië werd aangetroffen; niet achterhaald kon worden in welke toestand. De door Müller samengestelde kaarten vertonen wel veel wintermeldingen uit het Middellandse-Zeegebied.

Het Vogeltrekstation was zo vriendelijk tabelsgewijs de gegevens ter beschikking te stellen van 561 atlantische terugmeldingen van in Nederland geringde Grote Sterns (tabel 1). Ook deze gegevens geven een goed inzicht in de overwinteringsgewoonten van de soort.

Tabel I. 561 Atlantische terugmeldingen van in Nederland geringde Grote Sterns.
*561 Atlantic recoveries of Sandwich Terns banded in The Netherlands*¹⁾.

maand	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
breedtegraad												
55° - 60°	—	—	—	—	—	—	—	12	6	1	—	—
50° - 55°	1	—	1	1	14	17	66	132	32	8	—	1
45° - 50°	—	—	—	3	2	1	6	40	19	1	1	1
40° - 45°	1	1	—	—	—	—	—	4	6	2	1	—
35° - 40°	—	1	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—
30° - 35°	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25° - 30°	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
20° - 25°	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—
15° - 20°	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—
10° - 15°	3	9	1	1	2	1	—	2	2	6	11	12
05° - 10°	18	6	4	8	3	—	2	3	1	7	14	19
N 00° - 05°	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2
Z 00° - 05°	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
05° - 10°	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
10° - 15°	—	—	1	2	—	1	1	—	—	4	—	3
15° - 20°	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	3	—
20° - 25°	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25° - 30°	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30° - 35°	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35° - 40°	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1) Bron: Vogeltrekstation, Arnhem.

Het valt op dat de Nederlandse winterwaarnemingen samenvallen met ontwikkelingen elders in West-Europa. Hudson (1973) somt op 9 decemberwaarnemingen uit Engeland, waarvan 3 van na 1969, en 2 februariwaarnemingen, waarvan 1 na 1969. Februari 1974 leverde echter in totaal 6 Grote Sterns op waarbij 3 exemplaren op 3 februari bij St. Ives, Cornwall. Januariwaarnemingen zijn tot dusver uit Engeland niet bekend, ook niet uit januari 1975 (schr. med. Prater). De Fraine attendeerde mij op een overigens niet te achterhalen publicatie in een tijdschrift genaamd *Ar Vran*. Hierin wordt verslag uitgebracht over het overwinteren van Grote Sterns in de Golf van Morbihan en bij de Punt van Croisic in Zuid-Bretagne in de winter 1972-1973; er zouden hier maximaal 4 exemplaren gezien zijn. In de uitgave van april 1975 van hetzelfde tijdschrift staat een aantal waarnemingen gepubliceerd uit de winter 1974-1975, en wel uit de streek van Pénérf. Op 12 januari

werd 1 Grote Stern gezien, op 1 februari 7 en op 2 februari 3 vogels (schr. med. Prof. Voous). Tot slot zij nog vermeld, dat Prater in januari 1975 op verschillende plaatsen langs de kust van Portugal veel Grote Sterns waarnam, waaronder ca. 1000 exemplaren rustend en vissend nabij Algarve op 16 en 17 januari. Ook Prater viel het op, dat deze sterns geen geluid voortbrachten (schr. med.). Waarnemingen op deze breedte en in de deze maand vielen tot dusver buiten het gebruikelijke patroon.

DISCUSSIE

Het ziet er dus naar uit dat de Nederlandse winterwaarnemingen passen in een ontwikkeling, die ook elders langs de West-Europese kusten plaatsvindt. Het valt buiten het bestek van dit verslag en trouwens ook buiten mijn kennis van zaken om klimatologische verhandelingen aan de gebeurtenissen in het Brouwershavense Gat te verbinden. De laatste jaren brengen op onze breedten milde, atlantische winters en mogelijk vormt een zekere veratlantisering van ons klimaat de reden van het feit, dat een soort als de Grote Stern hier kan gaan overwinteren. De mening dringt zich op, dat dit overwinteren toch in de eerste plaats een kwestie van voedsel zal zijn, mogelijk dus het voorhanden komen van prooi, als gevolg van de milde winters op onze breedten.

SUMMARY

In the winter 1972-1973 two observations were made of a Sandwich Tern *Sterna sandvicensis* in the Brouwershavense Gat, province of Zeeland. In the following winter between January 19th and February 9th there were several Sandwich Terns on the same place. In the winter of 1974-1975, from December 27th till into the month of March, frequently one or more Sandwich Terns could be observed on this location, with a maximum of four on January 18th. Without doubt the terns wintered here. The last few years several other winter-records took place along the West-European coasts. In January 1975 Prater observed several hundreds of Sandwich Terns along the Portuguese coast and in winter 1972-1973 some terns were frequently observed along the southern coast of Bretagne, France. In Britain Sandwich Terns were seen on four locations during February 1974.

LITERATUUR

- Anonymus, 1971. Check List of the Birds of Turkey. Londen.
 Anonymus, 1972. Bird Report 1968-1969. Londen.
 Beyersbergen, J. 1975. Waarnemingen aan broedvogels in de Grevelingen. De Levende Natuur 78: 1—11.
 Fisher, J. & R. M. Lockley. 1954. Sea-birds. Londen.
 Hudson, R. 1973. Early and Late Dates for Summer Migrants. BTO.
 Landsborough Thomson, A. 1962. Migration of the Sandwich Tern. In D. A. Bannerman: Birds of the British Isles. Vol. 11: 142—145.
 Müller, H. 1959. Die Zugverhältnisse der europäischen Brandseeschwalben *Sterna sandvicensis* nach Beringungsergebnissen. Die Vogelwarte, Band 20, Heft 2.
 Ouweneel, G. L. 1973. December- en januariwaarneming van een Grote Stern *Sterna sandvicensis*. Limosa 46: 243—244.
 Ouweneel, G. L. 1974. In januari-februari 1974 wederom Grote Sterns *Sterna sandvicensis* in Zeeland. Limosa 47: 152—153.
 Voous, K. H. 1960. Atlas van de Europese Vogels. Amsterdam.

G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam.